

Nr 158.

Av herr **Wahlund m. fl.**, om utredning rörande dyrortssystemets avskaffande.

Den fördelning av rikets orter på olika lönegrupper, som provisoriskt trädde i kraft den 1 juli 1947, har föranlett icke mindre än 378 klagomål. Detta visar att det finnes ett utbrett missnöje med dyrortsgrupperingen inte endast bland de i lägsta grupperna placerade orterna utan även bland sådana, som kommit i högre grupper. Klagomålen ha närmare prövats av dyrortsnämnden, vilken i ett mindre antal fall tillstyrkt besvären. Sedermera har Kungl. Maj:t med vissa ändringar slutgiltigt fastställt den provisoriska lönegrupperingen att gälla från den 1 januari 1948. Indelningen av rikets orter i fem lönegrupper blir gällande även för grupperingen av skatteavdragen från och med 1948. Däremot har indelningen i bostadskostnadsgrupper för folkpensionerna utförts efter andra grunder.

Till grund för den nya löne- och skattegrupperingen ha legat insamlade uppgifter om hyror från hösten 1945 och om priser från våren 1946. Pris-materialet har sedan bearbetats inom socialstyrelsen och hyresmaterialet av 1945 års allmänna bostadsräkning. Med ledning härav har framräknats för varje ort levnadskostnadstal, vilket blivit bestämmande för ortens placering i någon av de fem dyrortsgrupperna. Socialstyrelsen har enligt givna direktiv företagit indelningen i ortsgrupper så, att lägsta gruppen ligger 16 procent under den högsta. Gränserna för de olika grupperna ha lagts vid följande krontal: grupp 1 upp till 5 324 kr., grupp 2 från 5 325 kr. till 5 574 kr., grupp 3 från 5 575 kr. till 5 824 kr., grupp 4 från 5 825 kr. till 6 074 kr. och grupp 5 från och med 6 075 kr.

Den av socialstyrelsen 1946 företagna prisgeografiska undersökningen visade, att olikheterna i levnadskostnader skilda orter emellan ytterligare krympt samman. Vid levnadskostnadsundersökningen av år 1935, vilken legat till grund för den intill den 1 juli 1947 gällande dyrortsgrupperingen, konstaterades en skillnad i levnadskostnader mellan högsta och lägsta dyrort på 48 procent. Sedan dess har skillnaden ständigt minskats, och vid den av 1943 års dyrortskommitté företagna undersökningen framräknades en skillnad av 20—22 procent. Socialstyrelsens senaste prisundersökning visade att de framräknade olikheterna i levnadskostnader reducerats till 18—20 procent. Härvid är att märka att en stor del av denna skillnad hänför sig till olikheter i standard mellan städer och landsbygd. Visserligen framhålla anhängarna av dyrortssystemet att dyrortsjämförelsen skall avse »lika standard», men de måste medge, att det i praktiken är svårt att upprätthålla detta krav. Man kan därför på goda grunder ifråga-

sätta, om skillnaden verkligen är så stor som socialstyrelsen ansett sig kunna konstatera även vid den senaste prisundersökningen. Vi hysa den uppfattningen, att om hänsyn toges till alla de faktorer, som inverka på levnadskostnaderna, någon egentlig skillnad beträffande dessa icke förefinnes. När man gör gällande att levnadskostnaderna i exempelvis Stockholm äro högre än på landsbygden, pekar man på hyreskostnaderna som främsta orsak till att det är dyrare att leva i Stockholm än på landsbygden. Om man toge hänsyn till de standardskillnader, som kunna sägas innefattas i bostädernas läge, och företoge en undersökning av byggnadskostnaderna avseende bostäder med precis samma standard, vilket förordades av en av reservanterna i 1943 års dyrortskommitté, skulle man finna att några egentliga skillnader i bostadskostnader inte existerade.

Någon väsentlig differens i fråga om övriga levnadskostnader finnes icke, frånsett frakttillägg på olika varor för de mera avlägset liggande orterna. Det kan sålunda konstateras att inköpspriset är lägre i t. ex. Stockholm än i stora delar av landsbygden, trots den standardisering och enhetliga prissättning på varorna, som i stor utsträckning genomförts. Därtill kommer att de på landsbygden boende många gånger måste göra inköp i närmaste stad eller annan tätort, vilket förorsakar extra kostnader och i realiteten medför att varorna bli dyrare. Kompensation härför har dock till en viss grad erhållits genom avståndstilläggen, som inräknats i de senaste levnadskostnadsundersökningarna, vilket innebär en förbättring av beräkningsmetoderna.

Frågan om dyrortssystemet har senast vid 1946 års riksdag varit föremål för behandling i riksdagen i samband med löneregleringen för de i statens tjänst anställda. Vårt parti uttalade då att en fortsatt dyrortsgruppering av de statliga befattningshavarnas löner icke var motiverad. Emellertid talade vissa skäl för att ett avskaffande av densamma icke borde ske med en gång, utan att avvecklingen skulle företagas successivt i etapper. Man påpekade att åtskilliga svårigheter kunde uppstå för näringslivet — vars löner numera anpassats till det statliga dyrortssystemet — om man på den allmänna arbetsmarknaden med ett slag skulle övergå till ett system med lika löner. En anpassning i denna riktning hade dock länge pågått, och den skulle få större styrka, om man vid fastställande av den nya löneregleringen för de statsanställda bestämde en viss tidrymd, inom vilken dyrortsgrupperingen skulle bringas att upphöra. Man förordade med hänsyn härtill en avveckling, varigenom med bestämda tidsintervaller lägre dyrortsgrupper flyttades upp i högre, så att till slut de för lönegrupp 5 utgående lönerna skulle komma att utgå till alla befattningshavare, oavsett bostadsort.

Indelningen i nya löne- och skattegrupper har aktualiserat alla de svårigheter och oräلتvisor, varmed en dyrortsgruppering är förknippad. Dyrortsnämnden har inte kunnat undgå att taga intryck härav, även om den,

frånsett en reservant, förklarar att det fortfarande finnes väsentliga skillnader mellan levnadskostnaderna på olika orter. Speciellt ha svårigheter uppstått när det gällt att placera orter, vilka befinna sig vid de förut omnämnda gränserna mellan grupperna. Nämnden påpekar att några få kronors skillnad i de framräknade dyrortstalen kan föranleda olika placering med åtföljande, förhållandevis mera betydande skillnader i löner och skatteavdrag för i de olika orterna boende personer.

Dyrortsnämnden har även haft en del anmärkningar att göra gentemot det siffermaterial som legat till grund för socialstyrelsens beräkningar. Nämnden framhåller bl. a.: »Särskilt i lägre ortsgrupper föreligga ofta kraftiga slumpvariationer i de från orterna lämnade prisuppgifterna. Detta gäller i första hand priserna på potatis, vitkål, morötter och färsk fisk, men även i viss mån priserna på ved. Vad nämnda livsmedelsposter beträffar, gäller dels att de för vissa orter noterade priserna med hänsyn till årstiden för prisinsamlingen med säkerhet varit mycket labila, dels stundom att missuppfattning sannolikt förelegat, så att partipriset noterats i stället för minutpriset. Det sistnämnda torde ofta vara fallet i sådana kommuner på landsbygden, där egentlig detaljhandelsmarknad för dylika varor saknas».

För att i någon mån förebygga verkningarna av dessa slumpvariationer har socialstyrelsen företagit vissa justeringar efter skälighetsprövning, ett tillvägagångssätt som även dyrortsnämnden tillämpat. Det är tydligt att en dylik prövning utan några fastare grunder knappast kan vara tillfredsställande. En ledamot av nämnden, hr Wahlund, har yrkat att en systematisk, mera automatisk prövning borde företagas beträffande alla orter, som låge högst 50 kr. under de för de olika gruppgränserna fastställda krontalen, vad beträffar ortsgrupp 1 till 2 och 2 till 3, och 25 kr. vad beträffar övriga gruppgränser. Dyrortsnämnden har emellertid icke ansett sig kunna pröva denna metod, vilken utan tvivel skulle medföra större rättvisa, på grund av att tillräcklig tid icke stått till förfogande.

Vad beträffar dyrortssystemet som sådant vilja vi betona att vi alltjämt fasthålla vid den principiella ståndpunkt som vårt parti gav uttryck åt vid 1946 års riksdag. Målet bör sålunda vara dyrortsgrupperingens avskaffande i etapper, varvid lägre ortsgrupper successivt flyttas upp i högre, så att efter en viss övergångstid lönerna i grupp 5 bli gällande i hela landet. Ett system med speciella tillägg för avlägsna orter i Norrland och Dalarna av samma konstruktion som nu utgående kallortstillägg bör jämsides med dyrortsgrupperingens slopande införas. Med hänsyn till svårigheterna att nå en rättvis gränsdragning särskilt mellan grupp 1 och 2 synes en uppflyttning av de orter, som blivit placerade i grupp 1, till närmast högre grupp vara en rimlig lösning.

För denna åtgärd talar även den omständigheten, att befattningshavare på lägsta ortsgrupp underkompenseras mer och mer ju längre löneregle-

ringen gäller på grund av den fortgående sammankrympningen av levnads-kostnadernas olikheter. För att förhindra denna underkompensation, som förstoras genom att ersättning för ökade levnadskostnader utgår med procentuella tillägg å grundlönerna, böra de lägre ortsgrupperna flyttas upp i etapper. Om så icke skulle ske blir följderna att inflyttningsströmmen till städerna befrämjas. Städerna komma att fortsätta att suga till sig arbetskraften, medan landsbygden i motsvarande grad avfolkas. Städerna få brottas med det svårlösta problemet att skaffa bostäder åt de nyinflyttade, ordna kommunikationerna inom stadsområdet, utbygga skolväsendet, sjukvården och socialvården samt polisväsendet m. m. Allt detta kommer att kräva stora kostnader. Några motsvarande besparingar komma med all sannolikhet inte att kunna göras inom landsbygdskommunerna. Tvärtom kan man befara, att de kommunala utgifterna bli ännu mera betungande för de enskilda skattedragarna på landsbygden på grund av minskat skatteunderlag genom avfolkningen.

Den uppflyttning, som vi förordat, av lägsta ortsgrupp till grupp 2 i den statliga löne- och skattegrupperingen, bör även omfatta bostadskostnadsgrupperingen för de statliga bostadstilläggen. På grund av att något statligt bostadstillägg inte utgår till folkpensionärerna på grupp 1, d. v. s. landsbygden och mindre tätorter, ha kommunerna i många fall måst träda emellan och betala kommunala bostadstillägg. Det kan icke anses riktigt att landsbygdskommuner med ett ringa antal skattekronor per invånare skola betala hela kostnaderna för bostadstillägg åt folkpensionärerna. Det måste vara rimligare att statliga bostadstillägg, av vilka kommuner med ringa skatteunderlag endast betala en mindre del, skola utgå även i kommuner och orter som placerats i lägsta ortsgruppen. Med hänsyn härtill böra orterna i lägsta ortsgruppen i bostadskostnadsgrupperingen uppflyttas i grupp II, varigenom bostadstillägg komma att utgå med 150 kr. till ensamstående folkpensionär och 200 kr. till makar.

Med anledning av vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående grunderna för de olika dyrortsgrupperingarna syftande till dyrortssystemets avskaffande samt att i avvaktan härpå ortsgruppernas antal minskas från fem till fyra.

Stockholm den 24 januari 1948.

S. G. W. Wahlund.

Gustav Hallagård.

John Gustavson.

Otto Niklasson.

Gust. Elofsson

Gärda Svenson.

Ivar Persson.

i Vä.